

О. В. Нечітайло, студент I курсу (*ХНУРЕ, Харків*)

Л. І. Бадєєва, канд. іст. наук, доцент. (*ХНУРЕ, Харків*) – науковий керівник

АНАРХІЗМ У РЕВОЛЮЦІЙНІЙ УКРАЇНІ (1917–1921 РР.)

У наші часи, люди намагаються досягти абсолютної волі та свободи слова. Такі тенденції можуть привести до відомих всім ідеям анархізму. Нам пощастило жити в момент, коли є можливість звернутися до історії, та на її прикладі впевнитися в ефективності певних політичних режимів та їх органів управління.

Дії на території України в часи революції та громадянської війни були дуже активними. Велика кількість політичних та військових сил хотіли заволодіти українськими землями. Діячі Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки боролися за незалежність країни проти більшовиків, монархістів, поляків та Антанти, які у свою чергу, боролися між собою за володіння територіями України. Але була ще одна сила – анархісти.

Анархізм (грец. *ἀναρχία* – безвладдя та грец. суфікс, що позначає належність до теорії, вчення) – сукупність політичних концепцій, споріднених між собою тим, що вони заперечують централізоване керування суспільством, пропонуючи натомість побудову суспільного ладу на засадах добровільного об'єднання людей у спілки або спільноти. Найважливіша ознака анархізму – утвердження цінності окремої особистості та індивідуальної свободи у найрадикальнійшій формі [1].

Анархістський рух в Україні 1917–1921 рр. є одним з найменш досліджених і найбільш суперечливих явищ новітньої української історії. Перші радянські дослідження з анархістської тематики, що з'явилися в СРСР у 1920-х – на початку 1930-х років (Я. Яковлев «Русский анархизм в Великой русской революции», М. Равич-Черкаський «Анархисты (Какие партии были в России)», М. Залежський «Анархисты в России»), були спрямовані на ідейний розгром теорії і практики анархізму. Наприкінці 1980-х років вперше з'являються дослідження з історії саме українського анархістського руху. Серед них: монографія О. Лебеденка «История анархизма в Украине (конец XIX – начало XX вв.)» та дисертація В. Савченка «Политика Советского государства по отношению к анархистскому движению на Украине». В цілому дослідники кінця 1980–90-х років підходять до вивчення анархістської проблематики більш об'єктивно, ніж їх попередники [2].

На момент Лютневої революції анархістські групи України не вели активної діяльності. Більшість прихильників анархістської ідеології були нейтралізовані або заслані на каторги в часи царської влади. Більш-менш великі анархістські групи діяли лише в Києві, Харкові та Катеринославі [6, с. 262].

Але в обстановці революційної ейфорії, коли люди побачили, що діюча влада не здатна вирішити насущні проблеми на той час, анархісти починають нарощувати свій вплив.

З весни 1917 р. в Україні почалося бурхливе зростання кількості анархістських організацій. Збільшувалися старі та виникали нові групи в Одесі,

Києві, Харкові, Катеринославі, Олександрівську, Миколаєві, Севастополі, Павлограді та інших містах [6, с. 262]. У цей же час відновлюють активну діяльність й сільські групи. Так, гуляйпільська група анархістів-комуністів, яку очолив Нестор Махно, уже в березні 1917 р. налічувала 80 членів [5, с. 19].

Серед головних дійових осіб Жовтневої революції та громадянської війни привертає увагу постать Нестора Махна – анархіста, партизанського стратега і тактика, селянського вождя і героя. Нестор Махно був неординарною особистістю: він командував своєю армією, чисельність якої доходила в різні періоди до кількох десятків тисяч людей, не маючи жодної військової освіти. Одні називали його «каторжаном буржуазії й добродієм пролетаріату», інші – «суворим, нещадним деспотом, убивцею й погромником» [4].

Проблемою анархізму є те, що людей багато, і кожен має свою думку з приводу певних речей. Саме тому український анархістський рух зазнавав розколів з приводу комунікації з більшовиками та входження в комітети або ради. Отже, відповідь на питання – в чому ж тоді полягала причина глибокого розколу, який роз'єднував анархістів України? – міститься, в самій анархічній теорії, різній трактовці методів розв'язання поставленого завдання.

У багатьох випадках анархісти виступали на боці більшовиків. Так, наприклад, під час наступу німецьких і австрійських військ на Україну, загони «чорної гвардії», сформовані анархістами Одеси, Харкова, Миколаєва, Сімферополя та інших міст, а також численні робітничі і селянські загони, діяли разом з більшовицькими військами [5, с. 308]. Поряд з досить великими і боєздатними загонами існували й такі, які включали кримінальні елементи, проводили погроми, грабунки. Це дало привід Раднаркому роззброїти анархістські формування на підконтрольній йому території.

Отже, на прикладі українського анархістського руху можна впевнитися, що будь-який анархістський рух не здатен на довге існування, оскільки буде роздроблений зсередини та знищений під дією зовнішніх факторів. У наші часи анархізм не буде підтриманий ще через моральні устої в суспільстві.

Література

1. Анархізм. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=44059 (дата звернення: 31.10.2021).
2. Анархістський рух а Україні у 1917–1921 рр. URL: <https://res.in.ua/anarhistsekij-ruh-v-ukrayini-u-1917-1921-rr.html> (дата звернення: 31.10.2021).
3. Беспечный Т. А. При широком поле... «Батько» Махно и махновщина в свете истории. Донбасс. 1989. №4. С. 79–91.
4. Волковинський В. М. Батько Махно. Київ : Товариство «Знання» України, 1992. 48 с.
5. Канев С. Н. Октябрьская революция и крах анархизма. Москва : Просвещение, 1974. 415 с.
6. Канев С. Н. Революция и анархизм: из истории борьбы революционных демократов и большевиков против анархизма (1840–1917 гг.). Москва : Просвещение, 1987. 327 с.